

Vad är folkmusik egentligen? Knätofs eller Gnesta-Kalle?

Folklåtar, framförda av en, två eller flera spelmän, ibland till och med av stora spelmansgrupper i dånande "allspel", har blivit en musik på modet. Efter många års bakvatentillvaro har den blivit till den grad populär att kritiska röster i de egna leden funnit skäl att fråga: Är det folkmusik som spelas? Vad är egentligen folkmusik?

Frageställarna har knappast fått entydiga svar. Lägren är flera och uppfattningarna skär sig ordentligt.

För de flesta betyder folkmusik låtar, marscher och visor som framförs av musiker och sångare, gärna utstydda i folkdräkt. I botten finns också ofta tron att de som spelar måste vara självlärd och inte kunna läsa noter.

Ett mer sakligt försök att komma åt begreppet folkmusik kan låta så här: en musik som används — spelas, sjungs eller lyssnas till — av ett lands etniskt sett största befolkningsgrupp.

I gamla tider var folkmusik det samma som allmogens musik. Den gick i arv från generation till generation, anpassades till den egna tiden, oö emot intryck från hög-

Folkmusiken? Är det Sjur Anders Andersson från Brunnsberg, eller är det Kalle från Gnesta?

reståndskulturen som smältes om efter behov.

Den förändrades ständigt, fick dialekter.

Den var utpräglad bruksmusik, förekom vid danser, bröllop och begravningar. Bara i undantagsfall skulle man enbart lyssna till den.

Suddigt begrepp

Folkmusik i dag är ett betydligt suddigare begrepp.

Säkert är att mycket litet av vad vi hör i spelmanssammanhang är folkmusik i den meingen ordet hade för hundra år sen och tidigare. I stället handlar det om en musik som vill efterlikna vad allmogen spelade och dansade till innan bland annat industrialisering, en möblerade om vårt samhälle. En musik som bygger på den rika melodiskatt ute i bygderna som redan Geijer och hans romantiska vänner i Götiska förbundet började teckna upp för att rädda åt eftervärlden.

Det är i stor utsträckning en sekelskiftesmusik vi nu kallar folkmusik. En sekelskiftesmusik — i bästa fall lite äldre — men vi vet inte hur den lät.

Den första spelmanstävlingen i Sverige anordnades först 1906 vid Gesundaberget i Dalarna av Anders Zorn och Nils Andersson. 31 spelmän deltog. Första gången spelmän från hela landet samlades var 1910 i Stockholm.

Det var då långt kvar till nutidens inspelnings teknik, och notskriften är ett fattigt hjälpmedel i sådana sammanhang. Den ger bara en blek, schematisk bild av melodin. Den berättar ingenting om

hur låtarna spelades. Sådant saknas tecken för.

En del upptecknare har i alla fall försökt beskriva hur låtarna spelades enligt den lokala traditionen. För det handlar ofta om samma låtar, fast med variationer. Det handlar också om låtar som spelas med annorlunda stämning än den gängse och som innehåller allsköns oregelbundenheter som ger dem en specifik karaktär.

Svårtolkat

Att tolka dessa anvisningar är svårt, kanske omöjligt. Men de ger dock besked om hur låtarna inte spelades. Där dessa extra noteringar finns, vet man att här gjorde spelmanen något som fasta nottecken saknas för.

Man kan gissa att vi här missar just det som gav den tidens folkmusik dess individuella särdrag. Det som endast den levande traditionen kunde förmedla.

Det kan inte hjälpas att våra dagars spelmanstävlingar, spelmansturnéer och hela den organiserade spelmansrörelsen med eller mot sin vilja bidrar till att sudda ut just de särdrag som ännu finns kvar, hävdar kritikerna. Repertoaren begränsas till traditionen främst från 1800-talets senare hälft, andra instrument är flöjt, nyckelharpa och klarinett godtas endast under protest, nothäften och allspel suddar ut dialekternas olikheter och musiken blir utan annan funktion än att lyssna till.

Svensktoppen?

Folkmusik i dag bör rimligtvis ha med gammeldansens väner att göra, med dragspel, tjo och tjun och även med en hel del annat i musik- och instrumentväg som tillkommit under de senaste hundra åren.

"Lävet i finnskogarna", "Svarta Rudolf", Kalle Julabo, Gnesta-Kalle, Thore Skogman och svensktoppen hör kanske dit. En repertoar som kan gå utanför gammeldanserna åt olika håll, som suger upp och tar vara på dans- och musikformer som inte är dagslämdor, utan kommit för att stanna.

Som tangon, fast den är så osvensk till sitt ursprung. Det är ju också valsen. Det mesta vi har är lån från början.

Bellman blir nog trots den renessans han upplever aldrig folkmusik. Men Taube kanske.

ARNE ODÉEN